

Ďábel z Vínohrad

Uběhlo devadesát let ode dne, kdy se narodil Jiří Šlitř, a od smutného okamžiku, kdy nás opustil, záhy uplyne přesně polovina téže doby, tedy 45 let. Tento box jej prostřednictvím písní a záznamu semaforové hry *Ďábel z Vínohrad* připomíná jako hudebníka, zpěváka, skladatele i interpreta, a také jako originálního komika.

„*Myslím, že ty moje profese jsou všechny svým způsobem koníčkem, tedy hobby,*“ řekl v roce 1969 v rozhovoru pro Lidovou demokracii. „*Bud' kreslím, nebo hraji na piano, nebo chodím do toho divadla, ale vždycky proto, že mě to baví, že to není jenom zaměstnání.*“ A pravdivost těchto slov byla zcela zřejmá ze všeho, co v hlavních oborech svého zájmu činil. Ať to byla hudba, divadlo nebo výtvarné umění.

V Semaforu měl *Ďábel z Vínohrad* premiéru 29. září 1966. Jiří Suchý jej Šlitřovi napsal takřkajíc na tělo, stejně jako sobě o den dříve poprvé uvedenou inscenaci *Benefice*. „*Řekli jsme si se Šlitřem, že si musíme udělat zase trochu času na sebe a postavit divadlo převážně na nás,*“ řekl Jiří Suchý redaktorovi Květu při přípravě obou her. „*Zatím to vypadá tak, že každý budeme hrát jen ve svém*

pořadu, kromě Jonáše ovšem. Mohu prozradit jen to, že stále počítáme s inteligentním divákem, nikoliv s intelektuálem. Intelektuálům – a nejenom mladým – je samozřejmě vstup do divadla povolen i nadále!“ Podobně jako v předchozích hrách *Jonáš a tingl tangl* nebo *Recital 64* se i zde Jiří Šlitř představil ve své osvědčené roli naivního komika s kamennou tváří a mnohdy absurdní logikou svých úvah. Režie se poprvé v Semaforu ujal Jiří Menzel, který mimochodem v témže roce natočil i oscarové Ostře sledované vlaky. Kritiky byly vesměs velmi pozitivní:

J. Šlitř vystihl tímto jevištním kabaretiérským typem něco z absurdity životních situací a životního amatérství, které se nevyzná ve složitém světě... Na chvíli ožije kouzlo starých kabaretů a šantánů, cirkusové a filmové grotesky... V podání písničkek i jako pianista ovládá znamenitě groteskní hudební komiku.
(Jar. Opavský, Rudé právo)

Je to především komická naivita se zdánlivě rozpačitou nonšalancí předstíraná tak věrohodně, že vtípům a špílčům servírovaným s tak nehybnou a nevinnou tváří nelze odolat.

(Václav Hepner, Práce)

Slečna Mici, Akvárium, Co jsem měl dnes k obědu z Ďábla spoluvytvářejí naši poezii těchto let a sнесou každé srovnání ve světových souvislostech svého žánru... Šlitr v buřince, na první pohled mladý muž s delším vedením, trochu cynik, trochu právnícký puntičkář, ale už na druhý pohled někdo nemilosrdně chytrý, neustále smutně demonstrující absurdnost a zlou tupost světa fungování, úřadování a ne-myšlení.

(Sergej Machonin, Literární noviny)

Ďábel se hrál s velkým úspěchem po zbytek sezony 1966–67, ale v dubnu Šlitr odjel do Montrealu na výstavu EXPO, aby tam na výstavě uváděl československé pořady *Stars Of Prague* a *Kinoautomat pro děti*. V repertoáru divadla si to vyžádalo značné úpravy a hry se Šlitrem musely být staženy z repertoáru (alternace v *Ďáblovi* či *Jonášovi* nepřipadala v úvahu). Jiří Suchý raději narychlo sepsal pásmo *Tak co, pane barone* a rozhodl se angažovat k výpomoci druhou hereckou skupinu Miloslava Šimka a Jiřího Grossmanna. Ani po Šlitrově návratu v říjnu 1967 S+Š zmíněné hry neobnovili a pustili se raději do novinky *Poslední štace*.

Politické události roku 1968, které vyústily v srpnovou invazi vojsk Varšavské smlouvy, však Šlitra inspirovaly ještě

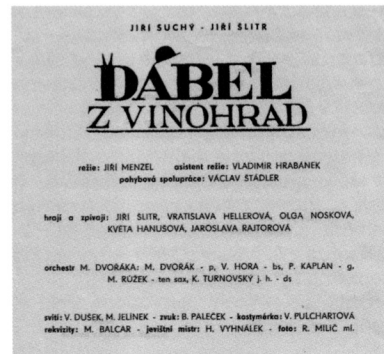
k dalšímu kroku. Zprvu nebylo jasné, zda Semafor v nové sezoně začne hrát, protože v době invaze byl Suchý v Jugoslávii, odkud odjel do Londýna a zvažoval, zda se vůbec do Prahy vrátí. Na divadle se objevila cedule: „*Divadlo přestává tam, kde do salvy smíchu zazní salva z děli!*“ a zdálo se, že ikonické S+Š se rozdělilo stejně jako kdysi V+W. Ani sami Suchý se Šlitrem o sobě navzájem po srpnových událostech nevěděli, a tak osamoceny Šlitr měsíc po invazi oživil právě svého *Ďábla z Vinohrad* (tentokrát v režii Evy Sadkové, která na sebe ve stejné době výrazně upozornila filmem *Ministerstvo strachu*).

Suchý se nakonec v září z Londýna vrátil a S+Š poprvé politicky přitvrdili. Ne snad že by se ze Semaforu stala přímo politická scéna, ale některé písně dostávaly v nastalé situaci nový význam, zejména ty nově zařazené. Verše písně *Když voják jede do boje* (cenzurovaný text z pásma *Kdyby tisíc klarinetů*, 1958) rázem oživaly aktuálním významem: *Pak začnou střílet kanony / Tu nelekně se hned / Strachu jeť vzdálen na hony / a směle míří vpřed*. Podobně texty písní *Osvobozeného divadla* dostávaly znovu aktuální smysl. Lze takřka jistě soudit, že to nebylo dílo náhody. Všimněte si například, jak díky Šlitrovi zvažní nálada

před písní *Nikdy nic nikdo nemá*. Také starší *Calypto o šťastné zemi* či nově otextovaná *Babetta*, které obě v závěru zpíval jako host Jiří Suchý, dostávaly cíleně druhý smysl: *A proto ten kdo v pěsti svírá / Razítko pokroku / Ten musí mít / Sám čistý štít / A pravdu po boku*, ujišťoval Suchý z jeviště Semaforu v rytmu populární *Babetty*. Stejně tak si mnozí diváci rázem vykládali dvojsmyslně i jinak nevinné verše *Teplého prádla*, vyzývající posluchače, aby pili méně vodky a raději nosili bavlněné spodky. Jan Kolář vše vystihl, když k obnovené premiéře tehdy napsal: „*Všechno – každé slovo, každý symbol – nabylo jiný význam a nový smysl.*“

Přes vypjatou politickou atmosféru se ale diváci chodili do Semaforu hlavně bavit. A *Ďábel z Vinohrad* byl na prvním místě skvělá zábava. Šlitrova komika nezklamala, v obnovené verzi mu navíc sekundovaly výborné zpěvačky Miluška Voborníková a Nada Urbánková. „*Vždycky před představením mám pocit odpovědnosti a nechuť. Říkám si, už toho necháme, ale když se to potom rozjede, tak si začínám libovat a opustit mě myšlenka, že bych to už neměl hrát,*“ říkal Jiří Šlitr redaktorovi Mladého světa v roce 1968. „*Největší nervák je na začátku. Ona představa, že divák přijde do divadla a je ochotný se hned bavit a smát, je mylná.*“

Někdy se obecenstvo rozhoupe hned, někdy dýl.“ Do Semaforu se také v roce 1968 vrátil orchestr Ferdinanda Havlíka. Právě beatový styl písní *Ďábla z Vinohrad* byl o rok dříve hlavním důvodem k dočasnému odchodu jazzmana Havlíka z divadla. K oboustranné spokojenosti se ale Havlík s orchestrem stali součástí obnoveného představení, což komentoval v novinách i Šlitr: „*Už se nedá říct, že hraju Ďábla sám. Havlík s Jegorovem nejsou jenom muzikanti. Oni si i rádi hrajou. Při premiéře Ďábla s Havlíkem, to jsem ani nevěděl, kdy a proč se lidi smějou, protože Havlík mi dělal za zády psí kusy. A to je dobrý.*“

Těžko dnes soudit, jaké plány měl Jiří Šlitř do budoucna. Ferdinand Havlík ve své knize *Můj život s klarinetem* vzpomíná, že byl Šlitř rozhodnutý skončit v divadle a pokusit se prosadit v hudbě v mezinárodním měřítku, což by s největší pravděpodobností znamenalo i konec spolupráce S+Š. Ale na veřejnosti Šlitř nic podobného nenaznačil, naopak ve svém posledním rozhovoru pro *Aktuality* Melodie říkal: „*Stalo se několikrát, že jsme v divadle zbyli jen my dva, ale protože jsme už měli odpovědnost, nemohli jsme ani my, ani divadlo padnout. A držíme se své víry, děláme to, co považujeme za dobré.*“ Mladému světu zase v téže době řekl: „*Zatím je u mne pocit radosti z hraní větší než pocit nudy. Když jsme měli stovku repríz, tak to tu bylo slavnostní, no a od té doby už to zase bez slavností postupuje do další padesátky. Teď taky dostali v kanceláři Semaforu hodně nabídek na zájezdy, tak budu hrát *Đábla z Vinohrad* po vlastech českých a docela se těším, protože si alespoň vyzkouším, jestli ten humor zabírá i mimo Václavské náměstí.*“

Repríza z 8. prosince 1969 tedy derniérou být neměla.

Stala se jí. Jiří Šlitř 26. prosince zcela nečekaně zemřel.

Záznam představení *Đábel z Vinohrad*, který najdete na tomto CD, je už ona druhá, obnovená verze hry, pořízená 3. 10. 1968. Téhož dne do divadla přijel i štáb Československé televize natáčet dokument *Jak se máte, co děláte* (režie František Filip). Produkce naneštěstí nenatočila celé představení, pouze několik písní (pro kamery ansámbl některé zopakoval, proto se liší od záznamu na tomto CD). Nikoho bohužel nemohlo napadnout, že se podobná šance už brzy nebude moci opakovat.

V našem kompletu hru doplňují i písničky, které zněly v první verzi *Đábla* a byly poté nahrazeny jinými. (Najdete je v druhé půli CD 1. Přesné datum pořízení záznamu neznáme, spadá do sezony 1966–67). Hlavní část prvních dvou CD tvoří všechny písničky, které Jiří Šlitř nazpíval pro desky Supraphonu, ať už je jejich sólovým interpretem, nebo je zpívá v duetu s Jiřím Suchým, Evou Pilarovou či Naďou Urbánkovou. Sběratele potěší zejména dosud nikdy nevydané studiové nahrávky *Sedm dárků* a *Melancholické blues*. Šlitř obě nazpíval pro Československý rozhlas, ale na desky se v jeho podání nedostaly.

Rychnovský dixieland Jiřího Šlitřa

Největší perličkou tohoto boxu jsou nahrávky Rychnovského dixielandu, který založil, vedl a na piano v něm hrál Jiří Šlitř. Základ orchestru sice vznikl za studií na gymnáziu, ale po maturitě se rozpadl, válka vrcholila a hudebníci neunikli totálnímu nasazení, proto někteří odjeli z Rychnova pryč. Šlitřovi se podařilo dostat místo ve slavné Porkertově slévárenské továrně ve Skuhrově nad Bělou. Nebyla to náhoda, Porkertovi a rodina Jiřího Šlitřa byli úzce propojeni, dcera zakladatele továrny byla jeho babičkou. Ostatně právě v bohaté sbírce zahraničních jazzových desek strýce Porkerta mladý Šlitř okouzleně poslouchal profesionální americké orchestry. A tak v Porkertově továrně opět založil orchestr, jen oficiální název zněl poněkud kostrbatě: Rytmická skupina Závodního klubu Porkertových závodů Skuhrov nad Bělou. Krátce po válce vznikla třetí sestava jak z rychnovských muzikantů, tak ze skuhrovských, a protože jádro první jmenované převažovalo, zažil se název Rychnovský dixieland. Mimochodem Šlitř nebyl jediný z této kapely, kdo později udělal v hudbě kariéru – klarinetista Miroslav Růcker léta hrál v orchestru Karla Vlacha.

Právě tato třetí formace se pravděpodobně koncem roku 1947 sešla v bytě rodiny Frauenbergových, aby nahrála několik písní. Sestava byla následující: Jiří Šlitř – piano, Miroslav Frauenberg – kytara, Otakar Steiner – kontrabas, Miroslav Růcker – klarinet, Miroslav Grón – trubka, Jiří Horák – saxofon, Karel Porkert a Jiří Frauenberg – bicí, Josef Telecký – průvodní slovo. Točilo se na zařízení, které vyrobil Šlitřův spolužák Josef Telecký, a ryly se buď na papírové desky (které se ideálně přehrávaly kaktusovým trnem), či na profesionálnější belgické skleněné desky Gevaphone, oboje tenké lakované. Jako zesilovač použili dvoulampové rádio, mikrofon měli jediný, také vyrobený přímo panem Teleckým. Natáčelo se živě a z jedné vody načisto, bez možnosti oprav. To je také důvodem, proč první nahrávka s představováním členů orchestru není celá – jednoduše se na desku nevešla. Zvuková kvalita odpovídá době a technickým možnostem, písně mají proto spíše historickou hodnotu, ale věříme, že i tak potěší nejednoho příznivce Šlitřovy hudby.

Lukáš Berný, leden 2014